

UOT 373.3:37.048.45

MÜƏLLİMLƏRİN İNKLÜZİV YANAŞMALARLA BAĞLI HAZIRLIQ SƏVİYYƏSİ VƏ İNKİŞAFI

Nəzrin Akif qızı Camalova*Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0002-2533-7032**E-mail:** nezrincamalova61@gmail.com<http://www.doi.org/10.62706/bqiz.2026.v27.i2.26>**Açar sözlər:** inklüziv təhsil, sinfin idarə olunması, motivasiya, əməkdaşlıq, valideyn iştirakı**Ключевые слова:** инклюзивное образование, управление классом, мотивация, сотрудничество, участие родителей**Keywords:** inclusive education, classroom management, motivation, collaboration, parental involvement

İnklüziv təhsillə bağlı təhsil strukturunun nə qədər mükəmməl təşkil olunmasından, təhsil siyasətinin nə qədər yaxşı ifadə olunmasından asılı olmayaraq müəllimin fəaliyyəti müvafiq olmadıqda sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların tədris prosesinə effektiv uyğunlaşması mümkün olmur. Ona görə də təhsilverənlər sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlarla ortaq baxış bucağına, qarşılıqlı anlaşıma malik olan yüksək keyfiyyətli, hərtərəfli dəstəkləyici təlim prosesini qurmağı bacarmalı və bu şagirdləri daim diqqət mərkəzində saxlamalıdırlar. İnklüziv təhsildə əsas iş müəllim və şagirdin ünsiyyəti prosesində baş verir. Müəllimin xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla işləyə bilmək üçün bilik və bacarığı kifayət qədər deyilsə, o, tədris prosesində çətinliklərlə qarşılaşacaqdır. Bunun qarşısını almağın yollarından biri müəllimləri xüsusi təlimlərə cəlb etməkdir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarda inklüziv təlim mühitinə adaptasiya prosesi getdiyi kimi, o siniflərdə dərs deyən müəllimlərdə də bu proses baş verməlidir.

Müəllim tədris edəcəyi materialın inklüziv şagird tərəfindən qavranılmayacağı barədə düşünməməlidir. O bütün şagirdlərin potensialını eyni səviyyədə görməli, digər şagirdlərdən əldə edə biləcəyi nəticəni eyni ilə inklüziv şagirddən də gözləməlidir. Bu işi pedaqoji ustalıqla elə yerinə yetirməlidir ki, inklüziv şagird dərs prosesində öz fəallığını saxlasın, öyrənməyə olan motivasiyasını daim yüksək tutsun. Müəllim sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlərlə bağlı narahatlığını hər hansı formada hiss etdirmiş olarsa, bu, təhsilalanın dərs prosesindəki fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir, bu kateqoriyadan olan şagirdə həddindən artıq diqqət ayrılması isə onlarda dərs prosesindən heç zaman yüksək nəticə ala bilməyəcəyi fikrini formalaşdırır və müəllimdən asılılığa səbəb ola bilər.

İnklüziv şagirdlərə dərs deyən müəllimlər həmişə öz peşəkar inkişafı barədə düşünməli, daim yeni metodlar axtarışında olmalı və tədris prosesində ən səmərəli öyrənmə yollarından istifadə etməlidirlər.

Müəllimlər məktəb rəhbərinin, həmkarlarının və valideynlərin dəstəyi ilə tədrisin keyfiyyətinə, şagirdlərin nailiyyət dinamikasına nəzarət etməklə və inkişaf üçün hədəflər müəyyənləşdirməklə öyrənmə maneələrini aradan qaldıra, eyni zamanda səmərəli tədrisə dəstək verə bilərlər. Onlar xüsusi ehtiyacları olan uşağın təhsil, sosial və emosional tələblərini qarşılamaq üçün yeni yollar müəyyən edə, təhsil mühiti nə olursa olsun, öz bacarığı, təcrübəsi ilə onu faydalı,

yaradıcı və maraqlı edə bilirlər. Bu prosesdə ən mühüm məsələ sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqların ehtiyaclarını ödəmək üçün müəllimə dəstək olmaqdır. Xüsusilə Qərb ölkələrində adi məktəb müəllimlərinin müxtəlif bacarıqlara sahib şagirdlərlə səmərəli şəkildə işləyə bilməsi və lazım olan səriştəni əldə etməsi üçün xüsusi cəhdlər edilir.

İnklüziv təhsil müəllimin qarşısına daha məsuliyyətli vəzifə qoyur. O, sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdləri dəstəkləmək üçün düzgün yolu seçməli və onları cəmiyyətə yararlı vətəndaş kimi hazırlamağı bacarmalıdır. Müəllim sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlara bir neçə istiqamətdə dəstək ola bilər:

- Sosial;
- Emosional;
- Öz bacarıqlarına inam formalaşdırılması;
- Sağlamlıq imkanı məhdud olan uşaqla digər uşaqların arasında qarşılıqlı münasibətlərin yaxşılaşdırılması.

Sosial dəstəyin başlıca məqsədi şagirdin cəmiyyətdə öz mövqeyini dərk etməsinə yardım göstərmək və onun sosiallaşma prosesini asanlaşdırmaqdır. Bu prosesin uğurlu şəkildə aparılması üçün müəllimlərin psixoloq və valideynlərlə sıx əməkdaşlığı vacib şərt hesab olunur. Sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlərdə emosional həssaslıq daha çox müşahidə edildiyi üçün onlar tez-tez özlərinə qapanır, başqaları ilə ünsiyyət yaratmaqda çətinlik çəkirlər. Belə hallarda müəllimin əsas vəzifələrindən biri bu şagirdlərə mənəvi dəstək göstərmək, onların yaşaya biləcəyi neqativ emosional vəziyyətləri vaxtında aradan qaldırmaqdır. Eyni zamanda müəllim təlim prosesində bu şagirdlərdə öyrənməyə inam yaratmalı, onların potensialına dəyər verdiyini göstərməlidir. Bu cür mühit formalaşdıqda təhsilə alan özünü digərlərindən zəif hiss etmir, nəticədə özünəinam da güclənir.

Sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlər üçün ən vacib istiqamətlərdən biri də kommunikativ bacarıqların inkişafıdır. Müəllim yalnız həmin şagirdlərlə deyil, bütöv siniflə birlikdə işləməli, kollektivdə qarşılıqlı anlaşma və qəbul mühitinin yaranmasına şərait yaratmalıdır. Bu zaman sinif yoldaşlarının sağlamlıq imkanları məhdud şagirdə münasibətinin düzgün tənzimlənməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Şagird özünü digərlərindən fərqli hiss etməməli, eyni zamanda sinif üzvlərinin onunla bərabər statuslu bir uşaq kimi davranması təmin olunmalıdır.

Problemin aktuallığı. İnklüziv təhsilin genişlənməsi müəllimlərin bu sahədə hazırlıq səviyyəsini vacib edir. Bir çox məktəblərdə mövcud hazırlıq səviyyəsinin yetərsizliyi problemin aktuallığını artırır.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiqat müəllimlərin inklüziv təhsilə hazırlığını yalnız nəzəri deyil, həm də praktik və psixoloji aspektlərdə kompleks şəkildə araşdırır. İnklüziv yanaşmalara uyğunlaşma prosesi və inkişaf istiqamətləri sistemləşdirilərək yeni model kimi təqdim olunur.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Nəticələr müəllimlərin inklüziv bacarıqlarının inkişafı, ixtisasartırma proqramlarının təkmilləşdirilməsi və məktəblərdə inklüziv təcrübənin daha səmərəli tətbiqi üçün praktik tövsiyələr verir.

Ədəbiyyat

1. Əliyeva, S. İnklüziv təhsilin psixoloji-pedaqoji əsasları. Bakı: Təhsil, 2020.
2. "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 2009.

3. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. Inklüziv təhsilin inkişaf strategiyası, 2022-2030.
4. Məmmədova, R. Sınıf idarəçiliyi və fərdi yanaşma prinsipləri. Bakı, 2022.

N.A. Camalova

Müəllimlərin inklüziv yanaşmalarla bağlı hazırlıq səviyyəsi və inkişafı Xülasə

Bu tədqiqat müəllimlərin inklüziv yanaşmalara hazırlıq səviyyəsini və bu sahədə peşəkar inkişaf imkanlarını araşdırır. Inklüziv təhsilin effektiv tətbiqində müəllimlərin bilik, bacarıq və münasibətləri əsas amil kimi qiymətləndirilir. Araşdırma zamanı müəllimlərin qarşılaşdığı çətinliklər və onların aradan qaldırılması yolları təhlil olunur. Nəticələr inklüziv təhsil mühitinin daha səmərəli təşkilinə və müəllimlərin peşəkar inkişafına töhfə verir. Bu sahədə aparılan işlər təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və bütün şagirdlər üçün bərabər imkanların yaradılmasına xidmət edir.

Н.А. Джамалова

Уровень подготовки и развития учителей в отношении инклюзивных подходов Резюме

В данном исследовании рассматривается уровень подготовки учителей к инклюзивным подходам и возможности их профессионального развития в этой области. Знания, навыки и установки учителей рассматриваются как основные факторы эффективной реализации инклюзивного образования. В ходе исследования анализируются трудности, с которыми сталкиваются учителя, и способы их преодоления. Результаты способствуют более эффективной организации инклюзивной образовательной среды и профессиональному развитию учителей. Проведенная в этой области работа служит повышению качества образования и созданию равных возможностей для всех учащихся.

N.A. Jamalova

The level of teachers' preparation and development in relation to inclusive approaches Summary

This study examines the level of teachers' preparation for inclusive approaches and their professional development opportunities in this area. Teachers' knowledge, skills and attitudes are considered the main factors in the effective implementation of inclusive education. The difficulties faced by teachers and ways to overcome them are analyzed during the study. The results contribute to a more effective organization of an inclusive educational environment and the professional development of teachers. The work carried out in this area serves to improve the quality of education and create equal opportunities for all students.

Redaksiyaya daxil olub: 30.04.2026